

बलात्कार विरुद्धको चौथो राष्ट्रिय अभियान घोषणा

“कानूनी तथा सामाजिक न्यायको अधिकार : हिंसा रहित समाजको आधार ”

प्रेस विज्ञप्ती

मिति २०७० सालमा महिला मानव अधिकार रक्षकहरूको राष्ट्रिय संजाल, ओरेक लगाएत ३५ भन्दा बढि संघसंस्थाहरूको संयुक्त सहभागीतामा बलात्कार विरुद्धको राष्ट्रिय अभियान सञ्चालन भएको थियो । दुई चरणमा सञ्चालन गरिएको उक्त अभियानले “द्वन्द्वकालमा यौन हिंसा प्रभावित महिलाहरूको न्यायमा सुनिश्चितता : सरकारको जवाफदेहिता” भन्ने मुख्य नाराका साथ दोस्रो चरणको अभियान सम्पन्न गरेको थियो । त्यसैगरि २०७७ कार्तिक देखि पौष महिनासम्म तेस्रो चरणको बलात्कार विरुद्धको अभियान “मौनता तोडौँ” - बलात्कार र लैङ्गिक हिंसा विरुद्ध बोलौँ” भन्ने मुल नारा सहित बलात्कार तथा लैङ्गिक हिंसाका बारेमा सचेतना, हिंसा नुहने वातावरण, प्रभावितको सामाजिक न्याय तथा कानूनी न्यायको अधिकार सुनिश्चितताको वातावरण निर्माण गर्न दबावमुलक क्रियाकलापसहित सम्पन्न भएको थियो । विभिन्न चरणमा सम्पन्न भएका यी अभियानहरूको प्रभावले गर्दा बलात्कारको घटनाको कानूनी हद म्याद एक वर्ष, बलात्कारका घटनाको निरन्तर सुनुवाई, द्रुत न्याय प्रणाली, देवानी तथा फौजदारी संहिताले बलात्कार सम्बन्धि परिभाषा लगाएत कानूनी व्यवस्थामा पनि परिमार्जन गरि नीतिगत व्यवस्था भएको छ । यद्यपी समाजमा महिला तथा बालिका माथि हुने हिंसा र बलात्कारका घटनाहरू अन्त्य हुने अवस्थामा अझ पनि ठूलो खाडल देखिन्छ ।

गत ३ महिनामा (चैत्र, वैशाख, जेष्ठ, २०७९) ओरेकमा संकलन भएको जम्मा ५९० वटा महिला हिंसाको घटनालाई हेर्दा १३२ वटा यौन हिंसाका घटनाहरू रहेका छन् । यी मध्ये ७१ वटा बलात्कार र १६ वटा बलात्कारको प्रयासका घटना रहेको तथ्यांकले देखाउँछ । त्यसैगरि नेपाल प्रहरीको २०७७/७८ को तथ्यांकलाई विश्लेषण गर्दा दैनिक औसत ७ वटा बलात्कारका घटनाको उजुरी परेको देखिन्छ ।

यी त बाहिर खुलेर आएका प्रतिनिधि मूलक घटनाहरू मात्र हुन् । हिंसा प्रभावितहरूलाई नै हिंसाको जिम्मेवार ठान्ने, महिलाको शरीरलाई परिवार र समाजको इज्जतसँग जोड्ने प्रवृत्ति, घटनाको कारण मानसिक रुपमा विकृष्ट हुने र उजुरीमा आएका घटनामा न्यायमा पहुँचमा कठिनाई जस्ता कारणले हिंसा प्रभावितहरूले सहज रुपमा आफू विरुद्ध भएको अन्याय तत्कालै बाहिर ल्याउन सक्ने वातावरण छैन । त्यसमा पनि विशेष गरी बलात्कार जस्तो जघन्य अपराधमा हदम्यादको दायरा र प्रभावित केन्द्रित प्रणालिको अभावका कारणले हिंसा प्रभावितहरूको न्यायिक उपचारको बाटो अवरुद्ध भएको वास्तविकता हाल देखिएका विभिन्न घटनाक्रमले पुष्टि गर्दछ । जसले गर्दा एकातिर पीडकहरूले सहज उन्मुक्ति पाएको अवस्था छ, भने प्रभावितहरूको न्यायिक उपचारको मौलिक हक कुण्ठित भई दण्डहिनता मौलाएको छ ।

नेपालको महिलावादी आन्दोलनले विभिन्न कालखण्डमा महिला तथा अन्य पछाडी पारिएका वर्गको अधिकारको लागि संघर्ष गर्दै आईरहेको छ । चाहे राजनितिक आन्दोलन होस् या सामाजिक आन्दोलन, सबैको संयुक्त संघर्षहरूबाट नै महिलाको संवैधानिक अधिकार सुनिश्चित भएता पनि कार्यन्वयनका लागि बनेका ऐन नियमहरू महिलाको न्यायमा पहुँचको अधिकार सुनिश्चितताका लागि पर्याप्त देखिँदैन । संविधानको मौलिक हक अन्तर्गत धारा १६ मा सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने हक, धारा १८ समानताको हक, धारा २१ मा अपराध पीडितको हकको व्यवस्था छ । यदि कुनै पनि प्रभावितले हदम्यादका कारण कानूनी प्रक्रियामा जान नसकेको खण्डमा संविधानले व्यवस्था गरेका मौलिक हक नै औचित्यहिन हुन पुग्दछ । साथै महिला माथि हुने सबै प्रकारका भेदभाव उन्मुलन समितिले (CEDAW Committee) छैठौँ आवधिक प्रतिवेदन २०१८ मा नेपाल सरकारलाई दिएको निस्कर्षात्मक सुझावमा महिला तथा किशोरीलाई विभेद गर्ने सबै कानूनी प्रावधानहरूलाई खारेज गर्न सुझाव दिएको छ । त्यसैगरि सोही प्रतिवेदनमा बलात्कार तथा सबै प्रकारका यौन हिंसाका घटनामा व्यवस्था गरिएको हदम्यादका कारण हिंसा प्रभावितहरू न्यायीक उपचारबाट वञ्चित हुनुपरेको र यसले दण्डहिनतालाई प्रश्रय दिएकोमा चासो व्यक्त गरेको छ ।

बलात्कार विरुद्धको चौथो राष्ट्रिय अभियान घोषणा

“कानूनी तथा सामाजिक न्यायको अधिकार : हिंसा रहित समाजको आधार ”

प्रेस विज्ञप्ती

बलात्कार प्रभावितहरुको मानसिक आघात तथा अवस्था, प्रभावित तथा पीडक बिचको शक्ति सम्बन्धका कारणले गर्दा बिद्यमान कानूनी हदम्याद (घटना घटेको मितिबाट १ वर्ष) हिंसा प्रभावितहरुको न्यायीक प्रकृत्याको लागि बाधक बनेको छ । Australian Centre for the Study of sexual assault, 2011 (ACSSA) का अनुसार यौन हिंसामा परेका केही प्रतिशत प्रभावितहरुलाई मानसिक असर ३ देखी ४ वर्ष सम्म हुने गर्दछ, भने केही प्रतिशत प्रभावितलाई आफू प्रति भएको यौन हिंसाको मानसिक आघातबाट बाहिर निस्कन करीब ३० वर्ष भन्दा धेरै समय लग्दछ भनि उल्लेख गरेको छ । मिति २००८ को United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights को प्रतिनिधिले उल्लेख गरे अनुसार, “धेरै जस्तो जबरजस्ती करणीको उजुरीहरु केवल हदम्यादका कारण दर्ता गरिदैन । प्रहरीहरुलाई पनि हदम्यादको बाहाना बनाउन सजिलो भई हदम्याद नभएको भन्ने बाहाना बनाई उक्त उजुरीहरु दर्ता गर्न नमानेको देखियो” भनि हदम्यादको व्यवस्था हटाउन सुझाव दिएको थियो ।

तसर्थ बलात्कारबाट प्रभावित महिलाहरुको कानूनी तथा सामाजिक न्याय सुनिश्चितताका लागि हदम्याद नराखी कानून संशोधन गर्न, हिंसा प्रभावित र निजसंग आश्रीतलाई राज्यले निःशुल्क स्वास्थ्य, क्षतिपूर्ति तथा मनोसामाजिक उपचार एवम् परामर्शको व्यवस्था गर्न, सुरक्षा र पुनर्स्थापनको व्यवस्था गर्न र कानूनको पूर्ण रुपमा कार्यान्वयन गरी दण्डहीनताको अन्त्यका लागि कानून निर्माणकर्ताहरु र समग्र राज्यलाई नै दबाव दिने उद्देश्य सहित महिला मानव अधिकार रक्षकहरुको राष्ट्रिय सञ्जाल, ओरेक लगायत मानव अधिकारको क्षेत्रमा कार्यरत ५० भन्दा बढी संघ संस्थाको संयुक्त आयोजनामा “कानूनी तथा सामाजिक न्यायको अधिकार : हिंसा रहित समाजको आधार ” भन्ने नारालाई लिएर राष्ट्रव्यापी रुपमा सातै वटा प्रदेशमा “बलात्कार विरुद्धको चौथो राष्ट्रिय अभियान” मिति २०७९ असार १२ गते घोषणा गर्न लागिएको छ । यो अभियानमा हामी सबै संघ, संस्था, अभियानकर्ता, सञ्जाल, मानव अधिकार रक्षक, मानव अधिकारकर्मी, नागरिक अभियान्ता, पत्रकार लगायत सबै मानव अधिकार एवम् सामाजिक न्यायमा प्रतिबद्ध सबैलाई ऐक्यबद्धताका साथ सहभागि हुन हार्दिक अपिल गर्दछौं ।

यस अभियान अन्तर्गत संकल्प प्रस्ताव पेशकर्ताहरूसँग बैठक, सामाजिक सञ्जाल अभियान, पत्रकार सम्मेलन, संसदीय समितीहरु सँग बैठक तथा ध्यानाकर्षण पत्र बुझाउने, बलात्कारको घटनामा हदम्यादको पुनरावलोकनका लागि प्रदेश स्तरिय परामर्श गोष्ठी जस्ता कार्यक्रमहरुको योजना गरिएको छ ।

अभियानका मागहरु

- बलात्कार जस्तो जघन्य अपराधको घटनामा हदम्यादको व्यवस्था खारेज गरियोस् ।
- प्रभावितले मुद्दा दर्ता गर्न तथा न्यायिक प्रक्रियाका लागि समेत व्यहोर्नुपर्ने भ्रूणभटिलो न्याय प्रणालीले गर्दा न्याय प्राप्त गर्नबाट वञ्चित हुनु परेको छ । तसर्थ द्रुत न्याय प्रणालीको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरियोस् ।
- लिङ्ग, उमेर, जात, वर्ग, अपाङ्गता यौनिक पहिचानका कारण परिवार र समाजमा रहेको असमान शक्तिसम्बन्धमा परिवर्तन नहुँदासम्म शक्ति को आडमा गर्ने शोषण, दमन, हिंसा रहरिहने भएकोले सबैखाले विभेदको अन्त्य गरी शक्ति सम्बन्धमा रुपान्तरण गर्न जोड दिइयोस् ।
- अपराधको ढाकछोप, अपराधीको संरक्षण गर्ने परिपाटीले अपराधीको मनोबल उच्च रहने तथा प्रभावितले सधैँ पीडित हुनुपर्ने अवस्थाको अन्त्य गर्दै कानूनको पूर्णरुपमा कार्यान्वयन गरी दण्डहीनताको अन्त्य गरियोस् ।

बलात्कार विरुद्धको चौथो राष्ट्रिय अभियान घोषणा

“कानूनी तथा सामाजिक न्यायको अधिकार : हिंसा रहित समाजको आधार ”

प्रेस विज्ञप्ती

- विद्यमान कानूनको व्याख्याले पीडकलाई कारवाहीको रूपमा मात्र सिमित गरेकोले प्रभावितले आत्मसम्मानका साथ बाँच्न पाउने अधिकारको सुनिश्चितता सहितको न्यायको अनुभूती गर्ने वातावरण निर्माणका लागि न्यायलाई सामाजिक न्यायको अवधारणाको आधारमा व्याख्या गरियोस् ।
- महिलाको शरीरलाई परिवार तथा समाजको इज्जतको सवालको रूपमा मात्रै हेर्ने हानिकारक सोचले महिलामाथि हुने सबै प्रकारका हिंसामा सामाजिक मौनताको संस्कृतिलाई निरन्तरता दिएको छ । यसका लागि विभेदित सामाजिक संरचनाको संरचनागत रूपान्तरण गरी हिंसा विरुद्ध शून्य सहनशीलता सुनिश्चित गरियोस् ।
- बलात्कार जस्तो जघन्य अपराधका घटनालाई इज्जत र प्रतिष्ठाको विषय बनाई मेलमिलाप गराउने पीडित/प्रभावितलाई लाञ्छना लगाउने, डर, धम्की दिने, बसोवास गरिरहेको स्थान छोड्न बाध्य बनाउने, उजुरी लिन नै आनाकानी गर्ने, प्रभावित र परिवारलाई राजनीतिक दबाव दिने, पीडक लाई संरक्षण गर्ने जस्ता कार्यहरूलाई अपराधीकरण गरि आवश्यक कानूनको निर्माण गरियोस् र प्रभावितको लागि सुरक्षित, संवेदनशील, दीर्घकालिन र पहुँचयुक्त सहयोगी संयन्त्रको विकास गरियोस् ।
- बलात्कार तथा यौनशोषणबाट पीडित महिला तथा बालिकाहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा र न्यायपूर्ण वातावरणमा बाँच्न पाउने अधिकार CRC/CEDAW मा गरिएको प्रतिवद्धता अनुरूप नीतिगत तवरबाट सुनिश्चित गरी त्यसलाई सम्बोधन गर्ने कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्था गरियोस् ।
- बलात्कारबाट जन्मिएका बालबालिकाहरूको आमाको नामबाट विना कुनै भन्फट आत्मसम्मान सहितको पहिचानको सुनिश्चितता गरियोस् ।